
La *teranyina* o el teixit d'un treball de convivència a Ripoll

The “spider’s web”, or the weaving of a fabric of coexistence in Ripoll

Clàudia Bassaganya^a i Anna Viñas^b

^{a, b}Tècniques de joventut del Ripollès.

A/e: claudiabassaganya@gmail.com

Data de recepció de l'article: 29 de juliol de 2019

Data d'acceptació de l'article: 16 de setembre de 2019

DOI: 10.2436/20.3007.01.141

Resum

Dins el nostre eix cronològic apareix una marca amb el nom de 17A que tenyeix de noves tonalitats els mesos que continuaran i el treball que se'n derivarà a Ripoll i a la comarca del Ripollès. I és que d'alguna manera entre el blanc i el negre hi ha dotze gammes de grisos.

Quan expliquem aquesta història ho fem des de la simbologia d'una moneda, que amb les seves dues cares, ens ajuda a mostrar el que va passar i com ho vàrem viure, des de la mirada d'uns altres narradors.

Ripoll és una vila de poc més de 10.500 habitants, situada a la província de Girona i capital de la comarca del Ripollès. Va ser en aquest municipi del Prepirineu català on el 17 d'agost del 2017 hi va haver un terratrèmol emocional, arran dels atemptats de Barcelona i Cambrils, protagonitzats per un grup de joves crescuts i formats a Ripoll. Aquests fets ens van obligar a tots i a totes a replantejar unes estructures que fins al moment semblaven sòlides. El text descriu les vivències que aquells fets varen generar en les tècniques de joventut de la comarca, respecte a les necessitats, mancances i oportunitats que ha generat el 17A.

Paraules clau

Convivència, teranyina, participació, joves, necessitats, oportunitats.

Abstract

Along our timeline there is a brand named 17A that showed new facets in the months that followed and in the work that derived from it in Ripoll and the

Ripollès region. In a certain sense, it may be said that between black and white there are 12 shades of gray.

In telling this story we do so from the symbolism of a coin, which with its two sides helps us to show what happened and how we experienced it, from the perspective of other narrators.

Ripoll is a town with a little more than 10,500 inhabitants. It is located in the province of Girona and it is the capital of the Ripollès region. In this town of the Pre-Pyrenees range, on August 17, 2017 an emotional earthquake took place when a group of young people who had been raised and educated in Ripoll carried out a terrorist attack. This situation forced us to reconsider structures that had seemed solid until then and this paper describes the needs, shortcomings and opportunities generated by 17A among the youth promotion technicians in our region.

Keywords

Coexistence, web, participation, young people, needs, opportunities.

Recordes que feies i on eres el 17 d'agost del 2017 a la tarda?

Nosaltres treballàvem de tècniques de joventut al Ripollès i aquell dia estàvem de vacances, concretament a Ripoll, quan els nostres telèfons mòbils van començar a rebre notificacions sota el titular «Atropellament massiu a la Rambla de Barcelona».

En aquell moment no tenia importància el fet de ser a Ripoll, a Manresa o, de fet, a qualsevol lloc del món, ja que el nostre pensament estava situat a la Rambla de Barcelona, amb l'objectiu de saber si gent del nostre entorn estava bé.

No ens podíem imaginar que uns minuts després la nostra mirada es focalitzaria a casa nostra, al bressol de Catalunya, i que Ripoll seria la protagonista de l'altra cara de la moneda, amb l'impacte generat per uns joves de casa nostra.

Aquí comença una altra història que, arran d'un fet tràgic, fa trontollar l'estructura que fins al moment definíem com a sòlida, i provoca que hàgim d'escriure un camí nou, amb conseqüències diferents de les que s'han pogut viure en altres localitats.

A Ripoll, el terratrèmol que va suposar el 17A desperta la necessitat de construir noves formes d'autoorganitzar-nos davant d'un fet que ens implica a tots i totes, i d'afrontar les conseqüències que comença a generar la situació.

És inevitable que després d'un xoc no ens fem preguntes, i aquestes són algunes de les que navegaven dins nostre:

- Què ha passat perquè uns joves de Ripoll acabin cometent un atemptat?
- Què hem fet (o estem fent) malament com a societat?
- Eren joves «integrats»? Estem parlant d'inclusió?
- Quines mancances tenien per arribar a fer això? És un tema de mancances?
- La interacció amb la diversitat és prou àmplia per donar cabuda a tothom?

Partint d'aquestes preguntes, que com a professionals ens aboquen a la reflexió, i tenint en compte que d'algunes possiblement mai no en tindrem una resposta, en el territori s'inicia un nou camí. Sota el marc d'un nou model de convivència, Ripoll comença a definir una estructura de treball d'on neix el grup operatiu, com la branca tècnica d'un arbre que vol construir nous fruits de convivència, revisant les seves arrels.

El grup operatiu és un equip de professionals representants dels àmbits d'educació, joventut, treball comunitari i social de Ripoll i del Ripollès, que promou la investigació, reflexió, impuls i acció sobre el model de polítiques socials actual i les bases conceptuals en què es fonamenta, i té com a finalitat propiciar un canvi de mirada que ens porti cap a un nou model de convivència a Ripoll i al Ripollès. Les autores en formem part, representant l'àmbit de joventut.

El procés vivenciat es dibuixa en forma de teranyina, al centre de la qual s'ubica el 17A, des d'on es desplega amb diferents fils el dia a dia d'un municipi per al qual aquells fets van suposar un abans i un després. Una teranyina teixida conjuntament per tots els ripollesos i ripolleses que, des de diferents mirades (ciutadania, entitats públiques i socials, agents socioeducatius, política, etc.), aportem tota una gamma de colors que nodreix de sentit la teranyina que estem construint.

La T de *teranyina* agafa molt protagonisme a l'hora d'explicar què ha estat construït Ripoll des d'aleshores. Per explicar-ho, ho estructurarem des de la mirada de les oportunitats, necessitats i mancances que es van generar a partir del 17A, partint de

les veus de diferents ripollesos i ripolleses que d'alguna manera han format part d'aquest engranatge.

Les mancances i necessitats

La T de treball en xarxa

Quan parlem de treball en xarxa ens estem referint al projecte d'un territori i de tots els seus actors per anar superant les lògiques homogènies, descontextualitzades, segmentades, acumulatives i especialitzades que encara regeixen bona part del sistema i dels agents de l'entorn (Collet i Subirats, 2008, p.5).

El treball en xarxa és la principal mancança que s'ha evidenciat, sobretot des del moment en què a Ripoll, i per extensió la comarca del Ripollès, hem hagut de treballar per un objectiu comú. En aquest punt es posa sobre la taula el desconeixement existent entre els diferents agents del mateix territori d'aspectes claus de cada servei, com línies de treball, públic diana, actuacions, objectius, etc.

Quan aquesta necessitat aterra dins el grup operatiu es comença un treball d'introspecció per tal de posar nom a com havíem estat treballant fins aleshores i apareixen, com a denominador comú, conceptes com la coordinació, el compartir, la decisió per la majoria, les reunions per concretar accions mancomunades; en definitiva, estàvem desplegant projectes que satisfieien a tots els serveis en lloc de construir un projecte conjunt, basat en objectius comuns.

Per poder desaprendre i començar a treballar des del treball en xarxa, ens va caldre incorporar la mirada de la corresponsabilitat i consensuar la fotografia de la realitat i la definició del context, una de les primeres tasques del grup operatiu, i no per això una tasca àgil ni fàcil. Malgrat això, és un treball que ens ha permès assentar les bases del funcionament del grup i, vist en perspectiva, que va determinar el punt de partida de tota la tasca posterior.

El treball en xarxa representa un autèntic canvi cultural que ja ha començat, però que segueix un ritme lent (Collet, 2009, p. 80).

La T de tothom. Tothom dins i ningú fora

Treballar el sentiment de pertinença, especialment entre el col·lectiu de joves, és una altra necessitat que s'ha visibilitzat arran del treball iniciat a partir del 17A, i dins el grup operatiu ha esdevingut un dels principals focus d'atenció.

El sentiment de pertinença és una de les tres disfuncions sistèmiques que s'han detectat amb el treball de diagnosi realitzat fins al moment, en el qual s'han identificat diferents variables que condicionen els processos d'exclusió, que es despleguen a través d'un marc teòric on referenciar-nos, que cristal·litza en la llei de les constel·lacions de Bert Hellinger (2010):

- Llei de pertinença: tots els elements del sistema tenen dret a formar-ne part, i posa al centre el reconeixement de totes les persones. Així doncs, es focalitza en dos pilars imprescindibles: el reconeixement i la no exclusió. Partint d'aquest principi, totes les persones en som membres de ple dret, malgrat que s'ha evidenciat que existeixen unes variables que ens fan més o menys vulnerables a l'hora d'assolir l'èxit; és a dir, no tots i totes naixem amb les mateixes oportunitats.
- Llei de l'equilibri: cal que el que donen i el que reben els membres del sistema estigui en sintonia, ja que, si no, una de les dues parts pot tenir la sensació que està en deute i provocar l'exclusió de l'individu. Cal remarcar, però, que la percepció d'aquest equilibri és diferent en funció de la generació, l'origen, la cultura, etc.
- Llei de la jerarquia: tots els elements del sistema tenen el seu lloc segons un ordre jeràrquic, que s'atorga segons criteris objectius (autoritat formal i coneixement) o per antiguitat. Si no es reconeix la jerarquia, hi pot haver problemes o conflictes relacionats amb la comunicació i la col·laboració.

La T de totes les veus. Veus presents dins els espais de diàleg i presa de decisions

Una de les definicions del concepte de participació ciutadana la descriu com:

[...] la incorporació, de forma transparent i ordenada, de les persones i la societat civil a la presa de decisions públiques, per tal d'apoderar-les. [...] La participació ciutadana

ens permet obtenir unes relacions transparents entre l'Administració i la ciutadania, i implicar la societat civil en els objectius col·lectius (Generalitat de Catalunya, s. d.).

Des de fa uns anys, la participació ciutadana ha estat un dels principals debats al territori, especialment des de les administracions locals, que ja fa temps que aposten per incorporar-la en el si de les seves polítiques. L'impacte dels fets del 17A, però, ens ha fet posar sobre la taula algunes qüestions que giren al voltant de la participació i com aquesta es vehicula. La pregunta que més ens ressona és: realment tots i totes podem accedir a espais de decisió? Possiblement no, i és per això que cal seguir treballant sobre aquesta necessitat de participació real, on totes les veus puguin ser presents, independentment de les característiques personals de cadascú.

Malgrat que en els últims anys s'ha avançat per incorporar la participació ciutadana dins les administracions públiques, així com també en el dia a dia del municipi, encara ens cal creure'ns-la i deixar-la de pensar des del nostre rol, per tal que sigui construïda des de totes les mirades. Tot i haver iniciat el viatge d'Ulisses, encara ens falta una mica per arribar a Ítaca!

Desenvolupar el sentiment de pertinença a una comunitat determinada, començant per la més pròxima. Construïm la nostra identitat cívica en establir vincles afectius i efectius amb els altres. Per fer-ho, és necessari que facilitem la participació, ja que la construcció de les identitats comunals i col·lectives no es fa de cap altra manera (Cabrera, Donoso, Folgueiras i Luna, 2011, p. 100).

La T de tendència. Tendència racista de baixa intensitat

L'absència de conflictes és igual a convivència?

Si haguéssim definit, abans del 17A, la percepció de la immigració al nostre municipi, de ben segur que les paraules que hauríem pogut escriure podrien haver estat: baix índex, no conflictes, sense guetos, tolerància, pocs problemes, etc. Tot això es desdibuixa quan reflexionem sobre el concepte de convivència. Què fèiem a Ripoll? Realment practicàvem la convivència o més aviat coexistíem en un mateix espai? El fet que no es manifestin conflictes serveix com a indicador d'una bona convivència?

És curiós com, entre els mateixos vilatans i vilatanes, d'un dia per l'altre, s'escolta una mar de fons racista que fins aleshores semblava no existir, o simplement era una brisa

suau que no es notava i que en els darrers dos anys ha agafat més força i excusa. Excusa, perquè sembla més lícit poder sentir i pensar des del racisme soterrat i poder acollir una actitud altiva abanderada i disfressada per la por.

Les oportunitats

La T d'oportunitat

Hem situat el treball en xarxa com la necessitat que es fa visible després del 17A, però seria una equivocació no anotar-la també com a oportunitat esdevinguda. I és que fins aquell moment, mai s'havia pres tanta consciència, no s'havia donat espai ni s'havia ubicat en ordres del dia de reunions aspectes com ara: com fem els projectes, com treballem junts, com realitzem accions, etc. Just per aquest motiu, per posar atenció a la metodologia que utilitzem per sumar junts, també podem dir que el treball en xarxa és una oportunitat per a Ripoll.

La T de transversalitat, entre persones tècniques i agents socials i educatius del territori

L'horitzontalitat, la sinceritat i la transparència són ingredients que s'han hagut de treure del rebost per condimentar cadascuna de les decisions que prenem, com a grup operatiu o com a agents del territori. Ubicar a tothom en un mapatge o sociograma, veure'ns cara a cara i considerar l'altre igual que tu, ha estat i està essent un procés imprescindible per treballar en el post-17A.

Tot i partir de la mateixa realitat com a poble, hem interioritzat i viscut els successos de formes diferents. I ha estat justament per això que el fet de poder expressar els sentiments derivats del dol o de la incredulitat s'ha convertit en el punt de partida del treball conjunt per a la construcció del nou model de convivència. La transversalitat, la comunicació i el diàleg són elements de la recepta que hem escrit tots i totes pensant en el si d'una millor convivència.

La T de territori. Necessitats reals

Una necessitat normalment sorgeix d'una sensació de carència i ve acompanyada per un desig de satisfer-la. Tot i així, una necessitat no sempre ha d'estar relacionada amb una mancança indispensable, sinó que pot ser una expressió del que una institució vol

millorar o reconduir en la globalitat de la situació. Qualsevol circumstància, en la qual es cregui important un canvi o millora, independentment de les característiques que la conformin, pot ser considerada una necessitat a satisfer.

Quan Ripoll desperta després del 17A, un dels aspectes a millorar que es desplega és l'anàlisi dels projectes que es duen a terme a les institucions públiques, socials i educatives del territori i, especialment, de les seves necessitats. Parlem de necessitats perquè considerem que els projectes tenen sentit quan es dissenyen des de la diagnosi d'aquelles. En relació amb elles, han aflorat dos reptes: en primer lloc, replantejar els projectes existents, per valorar si els estem realitzant per inèrcia sobre la base d'unes necessitats passades o ja cobertes, i en segon lloc, tornar a fer una tasca de recerca per conèixer què s'ha de treballar, què cal millorar i quines són les carències reals del nostre entorn. Aquesta detecció de necessitats ha esdevingut una oportunitat, ja que la trontollada de tot plegat ha fet caure tels i ha obligat a prendre consciència dels rols i tasques de cada agent del territori, per seguir millorant.

La T de teixit associatiu. La xarxa veïnal Som Ripoll

Una de les principals oportunitats que van provocar els fets del 17A en el si de la comunitat ripollesa va ser la resposta ciutadana que es va derivar d'aquells esdeveniments. Des d'un primer moment es van donar respostes ciutadanes de suport a les víctimes de la Rambla i de Cambrils, que alhora anaven tenyides d'encoratjament a una comunitat ripollesa que feia esforços per tirar endavant. Aquestes mostres de suport van desembocar en un gran acte impulsat per les administracions, sota el lema «Ripoll per la pau, un pas endavant», que es va celebrar el dia 26 d'agost de 2017 a la plaça de l'Ajuntament, i en el qual van estar involucrades diferents associacions, entitats, professionals i persones a títol individual.

Però, sens dubte, el que ha tingut una repercussió més important pel que fa al teixit associatiu ha estat la creació de Som Ripoll, una xarxa veïnal que es va construir de forma immediata, durant el mateix mes d'agost de 2017, com a espai de cura i reflexió. Aquesta va ser la fórmula que un grup de ripollesos i ripolleses van plantejar per tal de donar resposta a les primeres necessitats que es van derivar dels actes del 17A, i l'impacte que aquests van tenir en el dia a dia del municipi. No contemplem la

teranyina que se'ns dibuixa d'aquest treball sense la implicació d'aquesta xarxa veïnal, partint de la base que el teixit associatiu és un dels pilars per a una pedagogia i una ciutadania activa.

La T de treball interseccional, una perspectiva necessària

La teoria de la interseccionalitat de Kimberle Crenshaw (1989) posa sobre la taula les relacions de poder que es generen a causa de les opressions causades pels diferents eixos de desigualtat, que estan vinculats a categories biològiques, socials i culturals com l'edat, el gènere, la classe, la discapacitat, l'orientació sexual, la nacionalitat, la religió, etc. Les portes d'entrada a la societat són més o menys accessibles en funció de les categories de cada persona.

La mirada interseccional és una altra de les oportunitats que s'ha derivat dels fets del 17A, entesa com a repte, ja que aquesta posa sobre la taula una revisió necessària del com hem estat treballant fins al moment. Partint d'aquesta perspectiva, ha estat important iniciar una reformulació de la metodologia de treball, pensant cada element o tret d'una persona, intrínsecament unit a la resta dels seus trets o elements, per poder comprendre de forma completa la seva identitat.

La T del terme integració. Reformulació del concepte

Una de les primeres reflexions que es va dur a terme arran del 17A, i que va focalitzar l'atenció, entre d'altres, en l'escola i en l'educació en general, va ser la del terme *integració*. A dia d'avui són molts els mitjans que parlen encara d'integració, basant-se en una idea del concepte força equivocada. Si ens fixem en l'evolució d'aquest concepte, veurem que les posicions multiculturalistes, basades en la idea de separació de col·lectius, han deixat pas, per insuficients, primer a la noció d'integració (o acceptació d'un col·lectiu marcant la diferència) i després a parlar d'espais educatius i socials d'inclusió (amb diverses oportunitats i atenció al fet de la diferència).

Des del nostre treball, i més des dels fets ocorreguts amb el grup de joves de Ripoll, tots els quals complien la *check list* de la inclusió, volem avançar per pensar, actuar i reflexionar des de la convivència. Per a nosaltres és fer un pas més enllà del que definim com a inclusió, per començar a construir des del conuiu en el si d'una

societat on tothom tingui cabuda i on tots i totes puguem ser com volem ser, superant l'alteritat, respectant l'autonomia i pensant des de l'equitat.

La T de tot. Començar amb un impacte

Moltes de les necessitats, mancances i oportunitats expressades anteriorment no apareixen d'un dia per l'altre, sinó que durant molt de temps han anat creant un pòsit, en el si de la societat ripollesa, en la manera de pensar, de viure, de treballar, etc. Els actes del 17A, i l'impacte que ha tingut el fet que uns joves de Ripoll cometessin els atemptats a la Rambla de Barcelona i a Cambrils, han esdevingut l'oportunitat per reflexionar-hi, per deixar trontollar les estructures que fins al moment semblaven sòlides i per iniciar un nou camí en pro de la convivència, tot revisant i aprenent del que ens ha permès arribar fins aquí.

El territori s'activa arran d'un fet.

Tot canvi sociològic demana un temps de cocció lent. *La creació d'un nou model de convivència, com a estratègia a llarg termini, pot esdevenir també un perill pel fet d'enquistar-se en el temps. I és que, immersos en aquesta societat de la immediatesa, es demanen les solucions abans de formular-se les preguntes. En el marc del grup operatiu prenem consciència que la frustració és un element que hem de treballar per tal que aquesta línia estratègica no es perdi, i poder- anar cuinant el nou model de convivència en aquest foc lent que demana.*

Parlant del temps, no tot comença després del 17A. Si anem uns mesos enrere, a l'estiu del 2016, durant l'elaboració dels Plans Locals de Joventut 2016-2019, ja vàrem detectar elements i variables que calia tenir en compte per treballar processos d'exclusió, sobretot entre les persones joves. La construcció del propi jo, la identitat, l'esperit crític i la identificació de les emocions van ser algunes de les línies de treball que vàrem prioritzar des del Servei de Joventut. Així, per exemple, les exposicions que fem anualment als centres educatius es van tenir d'aquesta mirada i van acollir títols com: «Amb quines ulleres vols veure el món?», «M'estimo tal com soc!» o «Què és això que estic sentint?», on treballàvem competències personals relacionades amb la crítica social, l'autoestima o la identificació de les pròpies emocions. D'altra banda, aquesta línia de treball també es va traslladar a la programació d'activitats del Casal de

Joves El Galliner i a l'Oficina Jove del Ripollès, així com també a les diferents tardes joves que es realitzen a la comarca.

Per nosaltres és inevitable relacionar la diagnosi dels plans locals de joventut amb el fet que uns joves de Ripoll fossin uns dels protagonistes de la història del 17A.

Personalment, una de les preguntes que més ens ha ressonat des del minut zero és: «per què les persones bones fan coses dolentes?».

Si alguna cosa ens diferencia d'altres municipis i alguns serveis, és la nostra relació amb els joves que van cometre els atemptats a la Rambla de Barcelona i a Cambrils.

Sumat a la complicació que suposa el desplegament d'un nou model de convivència, a nosaltres se'ns ha barrejat un component emocional derivat del vincle afectiu que teníem amb alguns d'ells. Per tant, aquest no ha estat només un treball tècnic, un repte o un creixement en l'àmbit professional, sinó que també ha estat una presa de consciència del que implica treballar amb persones i, especialment, amb joves que estan construint la seva identitat, i pels quals som un referent, intentant de transmetre'ls uns valors, unes eines per a la reflexió i una visió del món que s'allunyen molt del que va ser el 17A.

Referències bibliogràfiques

Cabrera, F., Donoso, T., Folgueiras, P. i Luna, E. (2011). La participació ciutadana: dimensió clau de l'educació per a la ciutadania. *Temps d'Educació*, 40, 97-116.

Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/248247/332360>

Collet, J. (2009). Educació eficaç o educació intel·ligent? El treball educatiu en xarxa com a nova cultura educativa. *Guix*, 356-357, 71-91.

Collet, J. i Subirats, J. (2008). El treball en xarxa. Un repte estratègic. *Àmbits de Psicopedagogia: Revista Catalana de Psicopedagogia i Educació*, 24, 5-6.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *The University of Chicago Legal Forum*, 140, 139-167. Recuperat de

<https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>

Generalitat de Catalunya. (s. d.). *Què és participació ciutadana a Gencat*. Recuperat el 6 de juliol de 2019 de <http://governobert.gencat.cat/ca/participacio-ciutadana/que-es-participacio>

Hellinger, B. (2010). *Órdenes del amor: Cursos seleccionados de Bert Hellinger*. Barcelona: Herder Editorial.

Pastó, C. (2012). *El treball en xarxa entre els diferents serveis de la comunitat educativa. Les veus dels agents implicats (professionals) i criteris per desenvolupar una proposta d'actuació pel treball en xarxa al territori*. (Tesi doctoral, Universitat de Lleida, Catalunya). Recuperat de <https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/95891/Tcpn1de1.pdf>

Altres referències consultades

Consorti de Benestar Social del Ripollès. (2017, novembre 12). *Ripoll: El país blau*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=CghbvPIZbBw>

Igualtats Connectades. (s. d.). Recuperat el 6 de juliol de 2019 de <http://igualtatsconnect.cat>

Tajfel, H. i Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. *Psychology of Intergroup Relations*, 5, 7-24.

Per citar aquest article:

Bassaganya, C. i Viñas, Anna (2020). La teranyina o el teixit d'un treball de convivència a Ripoll. *Revista Catalana de Pedagogia*, 17, 121-132.

Publicat a <http://www.publicacions.iec.cat>